

Lidská práva, Listina práv a svobod, práva dítěte

Autor: Mgr. Jaromír JUŘEK

Kopírování a jakékoliv další využití výukového materiálu je povoleno pouze s odkazem na www.jarjurek.cz.

1. Lidská práva

První zmínku o formulaci lidských práv lze sledovat už v listině Magna charta libertatum, jejíž podpis si na anglickém králi Janovi vymohli angličtí šlechtici již roku 1215.

Ve druhé polovině 18. století osvícenství teorií přirozených lidských práv a novými teoriemi o státu připravuje prostor pro buržoazní revoluce a vznik konstitucionalismu v Evropě. V jeho rámci vzniká **snaha o rozšíření hlavních práv na široké vrstvy obyvatelstva**. Jsou formulovány Listiny práv, které mají význam politický pro aktivizaci politické podpory, ale i pro ústavní právo. Nejvýznamnějšími dokumenty této epochy jsou Listiny práv vydávané některými státy ve vznikajících Spojených státech amerických, použitý způsob argumentace v Deklaraci nezávislosti Spojených států amerických a Deklarace práv člověka a občana během francouzské revoluce, které byly v několika verzích.

V rámci mnoha evropských zemí bylo zavedeno plné hlasovací právo pro všechny muže až na přelomu 19. a 20. století, po první světové válce i pro ženy. Jako reakce na druhou světovou válku **je v OSN přijata Všeobecná deklarace lidských práv**, která označila všechny lidské bytosti za svobodné a rovnoprávné bez ohledu na pohlaví, rasu, národnost a náboženství. Deklarace není právně závazná, nicméně inspirovala rozvoj dalších listin lidských práv a součástí ústav různých států.

Dodržování lidských práv ve státech, které se hlásí k dodržování lidských práv, je právní cestou zajišťováno nyní nejúčinněji přes evropskou **Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod, vyhlášenou v roce 1950 pod záštitou Rady Evropy**. V rámci této mezinárodní smlouvy je možné v oblasti lidských práv žalovat státy, které dohodu ratifikovaly, u Mezinárodního soudu pro lidská práva ve Štrasburku, pokud jejich vnitrostátní právní mechanismy zajišťování lidských práv, přijatých úmluvou, selžou. **Československo smlouvu ratifikovalo až 18. března 1992.**

V posledních desetiletích 20. století vznikají i diskuse o dalším zvyšování rozsahu politických práv. Vznikají tak i nové iniciativy, například práva dítěte, práva otců, jazyková práva, práva na fungující justici, právo na integritu (omezení korupce), právo na řešení konfliktů bez násilí, práva homosexuálů, práva zvířat.

2. Listina práv a svobod

Listina základních práv a svobod je součástí ústavního pořádku České republiky. Základní práva a svobody obsažené v Listině v zásadě vyjadřují **vztah mezi státem a občanem**. Práv a svobod zakotvených v Listině se zpravidla může domáhat každý, jen některá práva a svobody jsou vázané na státní občanství. Obsah Listiny vychází z principů právního státu – ze svrchovanosti práva a zásady možnosti zásahů státní moci do svobod jednotlivce jen na základě a v mezích zákona. Pro všechna základní práva a svobody platí, že jsou nezadatelná, nezcizitelná, neproměnitelná a nezrušitelná a že jsou pod ochranou soudní moci.

Listina má 44 článků členěných do šesti hlav. Hlava první garantuje některá práva, hlava druhá obsahuje katalog základních lidských práv a svobod, hlava třetí upravuje práva národnostních menšin, hlava čtvrtá hospodářská, sociální a kulturní práva, hlava pátá se zabývá právem na soudní a jinou právní ochranu, hlava šestá pak upravuje společná ustanovení.

Listina je prvním uceleným ústavním dokumentem, který zakotvil tradiční demokratická práva a svobody. Listina je pramenem ústavního práva a je srovnatelná z hlediska právní síly s ústavními zákony, ačkoliv není jako ústavní zákon v současnosti formálně označena.

Listina vycházela především z Všeobecné deklarace lidských práv z roku 1948, Mezinárodního paktu o občanských a politických právech (1966), Mezinárodního paktu o ekonomických, sociálních a kulturních právech (1966), Evropské konvence o ochraně práv člověka a základních svobodách (1950), Evropské sociální charty, ale také z československé ústavy z roku 1920 a rakouské ústavní úpravy z roku 1867. **Listina byla přijata ještě za dob federálního Československa** a byla původně nesena ústavním zákonem č. 23/1991 Sb., jenž Listině zajišťoval nadústavní charakter. Při přechodu z federálního do právního řádu České republiky byla Listina od tohoto ústavního zákona oddělena a nově vyhlášena formou zvláštního usnesení Předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb.

3. Práva dětí

Úmluva o právech dítěte

- Pro účely této úmluvy se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.
- Všechny děti bez ohledu na rasu, barvu pleti, pohlaví, jazyk, náboženství, politické nebo jiné smýšlení, národnost, etnický nebo sociální původ, majetek, tělesnou nebo duševní nezpůsobilost, rod nebo jiné postavení mají právo požívat práv uvedených v této úmluvě.
- Všechny činnosti týkající se dětí musí být v jejich nejlepším zájmu.
- Stát má povinnost učinit všechna potřebná opatření k provádění práv uznaných touto úmluvou.
- Státy se zavazují respektovat práva a odpovědnost rodičů, které směřují k zajištění orientace dítěte v souladu s místním obyčejem a v souladu s jeho rozvíjejícími se schopnostmi.

Úmluva o právech dítěte byla přijata Valným shromážděním Organizace spojených národů dne 20. listopadu 1989.

Každé dítě má:

- Právo na život.
- Právo na jméno a národnost a pokud je to možné, právo znát své rodiče a právo na jejich péči.
- Právo na ochranu totožnosti.
- Právo žít se svými rodiči, pokud je to potřebné a v jeho zájmu. V případě, že je dítě odděleno od jednoho nebo obou rodičů, má právo udržovat pravidelné osobní kontakty s oběma rodiči.
- Právo opustit nebo znovu vstoupit na území vlastního státu a na území jiných států za účelem spojení rodiny a udržování vztahu mezi dítětem a rodiči.
- Právo na ochranu ze strany státu v případě, že je dítě nezákonně uneseno nebo drženo v zahraničí jedním z rodičů.
- Právo se svobodně vyjadřovat ke všem záležitostem, které se jej dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost.
- Právo na svobodu projevu, toto právo zahrnuje svobodu vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace bez ohledu na hranice.
- Právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženství, rodiče mají povinnosti usměrňovat dítě při výkonu jeho práva způsobem, který odpovídá jeho rozvíjejícím se schopnostem.
- Právo na svobodu sdružování a svobodu pokojného shromažďování.
- Právo na ochranu proti svévolnému zasahování do soukromého života jedince, rodiny, domova nebo korespondence a ochranu proti nezákonným útokům na svou čest a pověst.
- Právo na přístup k informacím a materiálům z různých zdrojů, zejména takovým, které jsou zaměřeny na rozvoj sociálního, duchovního a mravního blaha dítěte.
- Právo na to, aby stát zajistil všechna potřebná opatření, aby bylo zabezpečeno právo dětí pracujících rodičů /zákonných zástupců/ využívat služeb a zařízení péče o děti, které jsou pro ně určena.
- Právo na ochranu před jakýmkoli formami zneužívání ze strany rodičů nebo ostatních lidí, kteří jsou povinni o dítě pečovat.
- Právo na zvláštní ochranu a pomoc poskytovanou státem, je-li dítě dočasně nebo trvale zbavené svého rodinného prostředí. Při volbě řešení je nutné dbát na jeho kulturní původ.
- Ve státech, kde je povoleno osvojení, je nutné zabezpečit, aby se v první řadě bral do úvahy zájem dítěte.
- Právo dítěte, žádajícího o přiznání statutu azylanta, na zvláštní ochranu.
- Duševně nebo tělesně postižené dítě má právo používat plného a řádného života v podmínkách zabezpečujících důstojnost, podporujících sebedůvěru a umožňujících aktivní účast dítěte ve společnosti.
- Právo na dosažení nejvyšší dosažitelné úrovně zdravotního stavu a na využívání léčebných zařízení.
- Právo dítěte, které bylo svěřeno příslušnými orgány do péče, ochrany nebo léčení tělesného či duševního zdraví náhradnímu zařízení, na pravidelné hodnocení zacházení s dítětem a všech dalších okolností spojených s jeho umístěním.
- Právo na výhody sociálního zabezpečení.
- Právo na životní úroveň nezbytnou pro jeho tělesný, duševní, duchovní, mravní a sociální rozvoj.
- Právo na vzdělání, včetně bezplatného a povinného základního vzdělání. Kázeň ve škole musí být zajišťována způsobem slučitelným s lidskou důstojností dítěte.

- Právo na výchovu zaměřenou na přípravu na aktivní život dospělého a zodpovědného člověka ve svobodné společnosti, který respektuje druhé a okolí.
- Právo dítěte patřícího k národnostní nebo domorodé menšině na užívání vlastní kultury, vyznávat a praktikovat vlastní náboženství a používat vlastní jazyk.
- Právo na odpočinek a volný čas, na účast ve hře a oddechové činnosti, jakož i svobodnou účast na kulturním životě a umělecké činnosti.
- Právo na ochranu před hospodářským vykořisťováním a před prací, která je nebezpečná, brání jeho vzdělávání, nebo která by škodila zdraví dítěte nebo jeho tělesnému, duševnímu, duchovnímu, mravnímu nebo sociálnímu rozvoji.
- Právo na ochranu před drogami a před využíváním dětí při jejich nezákonné výrobě nebo obchodování.
- Právo na ochranu před pohlavním vykořisťováním a zneužíváním.
- Právo na ochranu před únosy, prodáváním dětí a obchodováním s nimi.
- Právo na ochranu před všemi ostatními druhy vykořisťování.
- Právo na ochranu před mučením nebo jiným krutým a nelidským zacházením. V případě zatčení, nesmí být dítě umístěno společně s dospělým, odsouzeno k trestu smrti nebo na doživotí bez možnosti propuštění. Má právo na právní pomoc a kontakt s rodiči.
- Právo na zabezpečení toho, aby se osoby, které nedosáhly ve věku 15 let, přímo neúčastnily bojových akcí nebo byly brány do armády.
- Právo na zabezpečení všech nezbytných opatření k podpoře tělesného a duševního zotavení a sociální reintegrace dítěte, které je obětí jakékoli formy zanedbání, využívání za účelem finančního obohacování nebo zneužívání, mučení nebo jiné formy krutého a nelidského zacházení nebo trestání či ozbrojeného konfliktu.
- Právo obviněného dítěte na takové zacházení, které rozvíjí smysl dítěte pro důstojnost a čest, napomáhá k znovuzacházení dítěte do prospěšného působení ve společnosti.
- Právo na informace o této úmluvě ve státě, ve kterém dítě žije.

Poznámka: Úmluva má celkem 54 článků. Články 41 až 54 se zabývají začleněním této úmluvy do právních řádů jednotlivých zemí.

Shrnutí provedla Nadace Zachraňte děti / UNICEF

Obsah

 1. Lidská práva	2
 2. Listina práv a svobod	2
 3. Práva dětí	2